

ВИЩА ФІЗКУЛЬТУРНА ОСВІТА ТА ЇЇ ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: 80-ті РОКИ XX СТОЛІТТЯ (ПОВІДОМЛЕННЯ ДРУГЕ)

Свістельник І. Р.

Львівський державний університет фізичної культури

Анотація. У статті досліджено специфіку розвитку інформаційного забезпечення вищої фізкультурної освіти у 80-х роках. Показано, що в середині 80-х років відбулося активне вдосконалення роботи центральної галузевої служби інформації фізичної культури та спорту, було чітко визначено види інформації та компоненти інформаційного потоку галузі, посилилася ефективність засобів масової комунікації та роботи видавництва.

Ключові слова: вища фізкультурна освіта, інформаційне забезпечення.

Вступ. На початку 80-х років було закладено основні напрямки розвитку інформаційного забезпечення вищої фізкультурної освіти. Активне формування системи наукової інформації передбачало вдосконалення форм доведення інформації до професійно-педагогічних кадрів і підвищення оперативності інформаційної діяльності на базі створеної центральної галузевої служби інформації фізичної культури та спорту при Всесоюзному науково-дослідному інституті фізичної культури. Досвід роботи цієї служби та напрацювання цього періоду сьогодні становлять значний інтерес для фахівців з інформаційного забезпечення.

Зв'язок роботи з науковими програмами. Робота виконана згідно плану наукових досліджень Львівського державного університету фізичної культури.

Мета дослідження — дослідити специфіку розвитку інформаційного забезпечення вищої фізкультурної освіти у 80-х рр. XX ст.

Матеріали дослідження. Зміни, що відбулися в інформаційному забезпеченні вищої фізкультурної освіти в середині 80-х років, заклали підґрунтя для подальшого розвитку центральної галузевої служби інформації фізичної культури та спорту. Вона мала забезпечувати зворотний зв'язок з науковцями для підвищення ефективності наукових досліджень галузі. Однак дослідження [1], проведене у 1983-1986 роках, виявило незадовільний рівень інформаційного забезпечення тренерів, які готували кандидатів у збірні команди СРСР та резерв з видів спорту: боротьби, фехтування та боксу. Анкетування тренерів (496 осіб) засвідчило, що більша частина з них (89,9%) не мала бажання скористатися послугами центральної галузевої служби

інформації фізичної культури та спорту, а надавала перевагу самостійному пошуку потрібної інформації і готувала спортсменів, спираючись на власний досвід. Це було вагомою підставою для визнання роботи служби галузевої інформації неефективною. У зв'язку з цим шляхом удосконалення форм і методів інформаційного забезпечення, організації дієвого зворотного зв'язку з тренерами та спортсменами, визначення критеріїв цінності інформації було створено структурно-функціональну модель науково-інформаційного забезпечення тренувального процесу, що мала сприяти впровадженню провідних методів тренування, підвищенню педагогічної майстерності тренерів, усуненню можливих прогалин у підготовці фахівців. Був проведений експеримент [2], у якому головними методами інформаційного забезпечення тренерів стало вибіркове та обов'язкове розповсюдження інформації. У режимі вибіркового розповсюдження центральна галузева служба інформації фізичної культури та спорту надсилала тренерів інформацію відповідно до його наукових зацікавлень, не чекаючи запиту. У режимі обов'язкового розповсюдження інформації, також незалежно від наявності інформаційних запитів, цілеспрямовано надсилали актуальні методичні матеріали для усунення недоліків у підготовці спортсменів. Найбільшого ефекту інформаційного забезпечення було досягнуто завдяки одночасному скеруванню наукової інформації у вигляді інформаційних листів до тренера і до спортсмена. До того ж виявилось, що для покращення якості інформаційного забезпечення тренерів та висококваліфікованих спортсменів необхідно ввести у склад комплексних наукових груп з кожного виду спорту референта-методиста.

Черговим кроком до вдосконалення інформаційного забезпечення фахівців галузі фізичної

культури і спорту було визначення всіх видів галузевої інформації та компонентів інформаційного потоку, які функціонували. Було очевидно, що інформаційна взаємодія фахівців між собою та із зовнішнім середовищем відбувається в різних напрямках і охоплює всі види діяльності в галузі: управління, навчально-тренувальний і виховний процеси, спорт вищих досягнень та масові форми фізичної культури і спорту, фізичне виховання дошкільнят, школярів, студентів, науково-дослідну роботу, виготовлення спортивного інвентарю, обладнання, спортивних споруд тощо. Визначення видів діяльності давало методологічну основу для виокремлення і характеристики різних видів інформації в загальному інформаційному потоці, з якою були пов'язані фахівці. Отже, в галузі функціонували такі основні види інформації: політична, економічна, науково-технічна, педагогічна, методична, управлінська, спортивна, статистична, звітна. Усі ці види інформації були однаково важливими, оскільки відображали економічні відносини (спортивні споруди, організації, які виготовляють інвентар та обладнання, надання спортивних послуг), результати науково-дослідної та навчально-методичної роботи (сучасні методики, методичні розробки, підручники, навчальні посібники тощо), управління (для досягнення відповідних результатів у системі фізкультурного руху), педагогічну діяльність (виховання, формування світогляду), спортивні результати (змагання), статистичні дані (показники), звітну інформацію (відомості про діяльність).

Інформаційні потоки, які визначали упорядкований рух інформаційних матеріалів, були взаємопов'язані зовнішнім та внутрішнім рухом інформації, а також низхідною, горизонтальною, паралельною, прямою та зворотною інформацією [3]. Ефективність інформаційного забезпечення залежала від того, наскільки динамічно здійснювалося управління потоками інформації в галузі фізичної культури та спорту.

Удосконалення системи інформаційного забезпечення було пов'язане не тільки з інформаційними потоками, але й з науковим аналізом інформаційних потреб та запитів різних фахівців, пошуком оптимальних шляхів задоволення інформаційних потреб з урахування демографічних особливостей, новизни, актуальності та доступності інформаційних ресурсів. Особливого значення набували засоби масової інформації, які систематично та цілеспрямовано мали вивчати думку фахівців щодо інформаційного забезпечення, пропагувати наукові знання і здійснювати розповсюдження документальних джерел інформації серед тренерів, наукових працівників, викладачів, студентів.

У середині 80-х років рупору інформаційного забезпечення — науково-теоретичному журналу

„Теория и практика физической культуры” виповнилося 60 років. Упродовж цих років його діяльність була підпорядкована одній меті: публікувати інформаційні матеріали (підготовлені провідними фахівцями галузі), які містили інформацію про те, як розвивався фізкультурний рух, як відбувалося формування спортивної науки, інформацію, яка пропагувала зміцнення здоров'я населення і фізичне вдосконалення молоді. Усі роки журнал приділяв особливу увагу аналізу засобів наукової організації праці, сприяв досягненню високої працездатності серед працівників усіх галузей народного господарства, покращенню працездатності та зменшенню втоми за допомогою фізичних вправ. Велика кількість статей журналу була спрямована на висвітлення значення масової фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи. Серія публікацій висвітлювала роль фізичної культури у вихованні дітей та молоді. Усі роки журнал публікував інформаційні матеріали, які сприяли формуванню стратегії наукових пошуків, концентрації кадрів і засобів у провідних напрямках, висвітлював проблеми зміцнення здоров'я, довголіття, підготовки спортсменів до успішних виступів на всесоюзних та міжнародних змаганнях на першість світу та Олімпійських іграх. Особливе значення у публікаціях надавали проблемі прискорення впровадження наукових досліджень у практику роботи шкіл, технікумів, ВНЗ тощо. Вперше на сторінках журналу з'явилися статті з проблем збалансованого харчування, науково обґрунтовані рекомендації щодо зниження або підвищення ваги з урахуванням енергетики м'язової діяльності, з практики загартовування, підвищення стійкості організму до несприятливих кліматичних умов. Оскільки в СРСР фізкультурно-спортивна періодика (як і книговидання та бібліотеки) була одним із засобів виховання, популяризація масового фізкультурного руху і спорту на сторінках журналу поєднувалася з висвітленням організаційно-методичних та науково-теоретичних питань: журнал був покликаний всебічно сприяти розвитку фізичної культури і спорту, перетворенню фізкультурного руху на загальнонародний, вихованню «... нової людини, яка гармонійно поєднує в собі духовне багатство, моральну чистоту і фізичну досконалість», а також сприяти розвитку масового спорту, підвищенню майстерності спортсменів.

У середині 80-х років жорстко централізована система державної влади вимагала посилити ефективність засобів масової комунікації та роботу видавництва галузі. Пропонувалося якомога більше видавати книг, брошур, монографій, навчальних посібників, підручників та періодичних видань: газет, журналів, щорічників, інших інформаційних джерел. Для визначення оптимального рівня фун-

кціонування системи масової комунікації пропонувалося розширити цілеспрямоване застосування спеціально підготовлених анкет для читачів газет, журналів і книг, вивчати думки користувачів інформації. Особливу увагу звертали на дотримання вимог до періодичних видань: радили впорядкувати зміст і тематичну спрямованість, домогтися комплексності інформації методичного, організаційного та наукового характеру, ліквідувати паралелізм у публікаціях, чітко дотримуватися вимог до відбору матеріалу у періодичні видання та наукові журнали [4]. Для покращення інформаційного забезпечення колективи редакцій журналів, газет та видавництва мали зустрічатися з читацькою аудиторією, проводити анкетування та дні інформації у бібліотеках ВНЗ фізкультурного профілю, що дозволяло глибше вивчити думку користувачів про характер впливу інформаційних матеріалів спортивної періодики, наукових журналів, книг та іншої літератури. Систематичне цілеспрямоване вивчення думки із застосуванням апробованих наукою та практикою методів і прийомів, використання експертних оцінок, читацьких конференцій, глибокий аналіз анкет, рецензування засобів масової інформації — усе це мало сприяти поглибленому вивченню проблеми інформаційного забезпечення фахівців.

Надзвичайно важливою залишалася проблема пропаганди наукових знань шляхом розповсюдження інформаційних джерел серед тренерів, наукових працівників, викладачів та студентів, доведення теоретичних ідей до відома фахівців, що мало сприяти підвищенню їхньої кваліфікації. За експертними оцінками інформаційного забезпечення, необхідно було значно вдосконалити інформаційні зв'язки на територіальних та відомчих рівнях. Інтенсифікація інформаційної діяльності, повне відображення наукового досвіду у сфері теорії та практики фізичної культури в системі масової комунікації мали сприяти покращенню спортивних результатів, прискоренню темпів фізичного розвитку суспільства. Газети, журнали, видавництво мали створити умови для наукового пошуку, подолати схоластику, догматизм, що перешкоджали розвитку творчої думки та конкретизації і розвитку фундаментальних досліджень. Актуальними ставали автоматизація інформаційно-комунікаційних процесів, застосування комп'ютерів, які щойно почали з'являтися і вже асоціювалися з подальшим розвитком галузевої системи масового інформування фахівців.

Соціологічні дослідження [5], проведені у наступні роки, визначили чіткі вимоги фахівців до інформаційного забезпечення: доступність інформаційних матеріалів, збільшення кількості літератури з медико-біологічних проблем галузі, збільшення випусків реферативних збірників, оглядів, інформаційних бюлетенів, статистичних довідників. Статті

у наукових журналах мали бути актуальними, містити нові відомості, мати достатню кількість наукових фактів. Разом з тим вимагала вдосконалення система, яка забезпечувала б координацію роботи всіх засобів інформації, удосконалення їхнього змісту, різноманітність тематичної спрямованості, підвищення рівня кожного джерела, каналу передачі інформації, систематичність поєднання різних форм подання інформації.

Високі вимоги ставили до спортивної науки, яка мала забезпечувати розвиток спорту вищих досягнень та визначати найбільш ефективні шляхи оздоровлення населення. Для наукового дослідження інформаційне забезпечення набувало особливого значення, оскільки створювало умови для вибору теми, правильного визначення наукового напрямку, постановки проблеми, а інформаційний пошук визначав конкретний напрям подальшої роботи.

Вперше у 80-х роках наказом міністра вищої та середньої спеціальної освіти СРСР в усіх ВНЗ, зокрема й інститутах фізичної культури, був введений новий курс «Основи наукових досліджень», який мав розвивати у студентів навички самостійної науково-дослідної роботи. Така підготовка згодом дозволила реалізувати комплексний підхід до організації науково-дослідної роботи студентів шляхом розроблення та впровадження за кожною спеціальністю конкретного плану на весь період навчання. Впровадження цього курсу було законодавчою необхідністю, адже у 23 інститутах фізичної культури, трьох науково-дослідних інститутах фізичної культури працювали 5,5 тис. фахівців вищої кваліфікації, серед яких 135 докторів наук та 1920 кандидатів наук [6]. Окрім того, такий курс став необхідним ще й у зв'язку з тим, що у ВНЗ фізкультурного профілю на кафедрах здійснювалися експериментальні дослідження і викладачі знайомили студентів не тільки з конкретними методами дослідження, але й із загальними принципами організації науково-дослідної роботи.

Значний внесок у розвиток спортивної науки становили дисертаційні роботи, які були критерієм оцінки та планування наукових досліджень і характеризували підготовку наукових та науково-педагогічних кадрів.

Висновки

У 80-х роках відбулося активне вдосконалення роботи центральної галузевої служби інформації фізичної культури та спорту. Було чітко визначено види інформації та компоненти інформаційного потоку галузі, посилилася ефективність засобів масової комунікації та роботи видавництва. Високі вимоги були поставлені до спортивної науки, яка

мала забезпечувати розвиток спорту вищих досягнень та визначати найбільш ефективні шляхи оздоровлення населення.

Список літератури

1. Дякина Л. А. Совершенствование информационного обеспечения подготовки спортсменов / Л.А. Дякина // Теория и практика физической культуры. — 1986. — № 11. — С. 51—52.
2. Там само. — С. 51—52.
3. Седов А. В. Спорт в современном обществе / А.В. Седов — М. : Физкультура и спорт, 1980. — С. 105.
4. *Больше* самостоятельного творчества в работе специалистов физкультурного движения // Теория и практика физической культуры. — 1986. — № 10. — С. 4—5.
5. Филиппов С. С. Некоторые результаты конкретно-социологического исследования читательской аудитории журнала «Теория и практика физической культуры» / С. С. Филиппов // Теория и практика физической культуры. — 1988. — № 5. — С. 47—48.
6. Миненков Б. В. К вопросу о введении учебной дисциплины «Основы научных исследований» / Б.В. Миненков, Т. Б. Миненкова // Теория и практика физической культуры. — 1986. — № 10. — С. 4 — 5.

Надійшла до редакції 25.01.2010 р.

Свистельник И. Р. Высшее физкультурное образование и его информационное обеспечение: 80-е годы XX века (сообщение второе). В статье исследована специфика развития информационного обеспечения высшего физкультурного образования середины 80-х годов. Показано, что в середине 80-х годов происходит усовершенствование работы центральной отраслевой службы информации отрасли физической культуры и спорта.

Ключевые слова: высшее физкультурное образование, информационное обеспечение.

Svistelnyk I. R. Sport education and its information insurance in 80-s XX centuries (first two).

This article deal with forming high sport education like independent branch and development its information insurance.

Key words: physical culture high educational establishments, information maintenance.

Нова книжка

Гогін О.В.

Г58 Легка атлетика: Навчальний посібник. — Харків: «ОБС», 2009. — 395 с.
ISBN 966-7858-57-X.

В основу навчального посібника покладено системно-структурний підхід, який в найбільшій мірі дозволяє вирішити їх цільову направленість. Наведені матеріали тісно пов'язані зі змістом інших навчальних дисциплін, які вивчаються на факультеті фізичного виховання.

Для студентів факультетів фізичного виховання педагогічних навчальних закладів.